
УДК 37.013.42:364

Юлія ОВОД,
кандидат педагогічних наук,
Хмельницький національний університет,
м. Хмельницький

ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ У СОЦІАЛЬНІЙ РОБОТІ

У статті розкрито і проаналізовано теоретичні та практичні надбаня соціальної роботи в галузі сучасних технологій. Поняття “соціальна інновація” можна визначити як свідомо організоване нововведення або нове явище в практиці соціальної роботи, що формується на певному етапі розвитку суспільства відповідно до соціальних умов, які змінюються, і що має за мету ефективні позитивні перетворення в соціальній сфері.

Ключові слова: соціальна робота, технології, соціальна інновація.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Новим підходом до організації соціальної роботи і системи надання соціальних послуг є соціальні технології та технології соціальної роботи.

У практичній діяльності соціальних служб чітко розмежовують такі два поняття, як “соціальні технології” та “технології соціальної роботи”, як два взаємодоповнювальних складників, як відношення цілого і його певної частини.

Щодо самого визначення даних понять, то у науковій літературі немає їх одностайного формулювання, а це, у свою чергу, призводить до виникнення певних термінологічних труднощів.

Згідно зі словниковим визначенням, термін “технологія” походить від двох давньогрецьких слів: “техно” – мистецтво, майстерність і “логос” – наука, знання, закон.

© Юлія Овод

У енциклопедіях технологія визначається як: 1) сукупність знань про способи обробки матеріалів і виробів та методи здійснення будь-яких дій; 2) сукупність операцій, що здійснюються певним чином і у визначеній послідовності, з яких складається процес обробки матеріалу чи виробу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано вирішення даної проблеми та на які опирається автор. Питання про класифікацію соціальних технологій є складним і дискусійним. Як до розробки, так і до типізації соціальних технологій є різні підходи.

Вони диктуються не лише різними поглядами вчених, що займаються дослідженнями в цій сфері, але і різними параметрами, що обираються як підстава класифікації.

Наприклад, В. Богдан і В. Іванов пропонують таку класифікацію соціальних технологій: технології пошуку стратегії керування; технології соціального моделювання і прогнозування; інформаційні технології; навчальні інноваційні технології, технології минулого досвіду.

Академік МАІ В. Банерушев, приймаючи за основу класифікації рівень соціального простору, на якому застосовуються технології, пропонує таку класифікацію: глобальні технології; демографічні; економічні; військові; технології продовольчих криз, конфліктів, катастроф.

Метою статті є ознайомлення із теоретичними та практичними надбаннями соціальної роботи в галузі сучасних технологій.

Виклад основного матеріалу дослідження. Соціальні технології — це сукупність способів професійного впливу на соціальний об'єкт із метою його поліпшення, забезпечення оптимізації функціонування за можливого тиражування певної системи впливу.

У соціальній роботі саме поняття соціальних технологій має на меті соціальні інститути, завдяки яким досягається достатній рівень як економічного, так і соціального добробуту населення.

Соціальне страхування, соціальне забезпечення, соціальна опіка та піклування саме є тими соціальними технологіями, що забезпечують належний життєвий рівень громадян.

Як вид професійної діяльності технологія соціальної роботи є сукупністю способів дій, які виконують функції відновлення, збере-

ження чи покращення соціального функціонування об'єкта, а також запобігання негативним соціальним процесам.

Технології соціальної роботи умовно поділяють на такі, що носять стратегічний характер, та ті, що першочерговими у системі соціальної роботи.

До першої умовної групи належать технології соціальної роботи, які спрямовані на всі верстви населення, тобто на забезпечення таких умов, що надають можливість підвищити життєвий рівень людей і зменшити кількість тих осіб, які перебувають на межі бідності та потребують соціальної допомоги.

Другу групу складають технології соціальної роботи з нужденними верствами населення, тобто так звані технології тактичного спрямування.

Саме з метою успішного виконання практичної соціальної роботи необхідно поєднати технології стратегічного характеру, що на теперішній час є першочерговими, з технологіями тактичного спрямування.

Наприклад, з метою подолання проблеми дитячої безпритульності недостатнім буде розробити та реалізувати на практиці адресні технології надання безпосередньої допомоги дітям вулиці. На практиці важливо розробити та реалізувати технології, які будуть спрямовані на подолання причин виникнення даного явища та на профілактику проблеми безпритульності.

Соціальні технології – це єдиний тип технологічного процесу, заснований значною мірою на стосунках “суб’єкт – суб’єкт”.

У зв’язку з цим слід зазначити, що кожний індивід є соціальним технологом для себе і своїх близьких; він бере участь у здійсненні соціальних технологій різних рівнів, сприяючи перетворенням, що проводяться, або ухиляючись від них, розділяючи мету і засоби діяльності органів соціального управління або протиставляючи їм якусь іншу мету і засоби.

Процес розвитку людського суспільства вимагає створення передумов для формування нових нетрадиційних компонентів у соціальній сфері, інноваційних засобів соціальної діяльності, а нововведення є формою цього суспільного розвитку. Під інноваційним прогресом розуміють процес народження нової ідеї, її експериментальну апробацію, поширення та використання.

Інноваційні соціальні технології являють собою методи, засоби інноваційної діяльності, що спрямовані на створення та матеріалізацію нововведень у суспільстві, на реалізацію ініціатив, що викликають якісні зміни в різних сферах соціального життя, призводять до раціонального використання матеріальних та інших ресурсів у суспільстві.

Поняття “соціальна інновація” можна визначити як свідомо організоване нововведення або нове явище в практиці соціальної роботи, що формується на певному етапі розвитку суспільства відповідно до соціальних умов, що змінюються, і що має за мету ефективні позитивні перетворення в соціальній сфері.

Соціальні інновації різноманітні. Це насамперед пов’язано з різноманіттям явищ соціального життя.

Джерелами соціальних інновацій є зміни зовнішнього середовища, соціальні проблеми, що повсякчас виникають і які неможливо вирішити за допомогою традиційних методів, а також зміни потреб суспільства і його членів.

Саме наявність тих або інших проблем у соціальній сфері дає поштовх до створення та розробки нових засобів та методів соціальної роботи. Для прикладу, так було створено “телефон довіри”, за допомогою якого надається людям у стресових ситуаціях анонімна психологічна допомога. Ще одним яскравим прикладом є створення соціальних служб і соціальних притулків.

Застосування соціальних інноваційних методів дозволяє покращити процес соціальної мобільності, що не в змозі зробити за допомогою деяких традиційних форм і методів.

Досить популярним за останні роки є застосування у практиці соціальної роботи нових методологічних підходів, таких як техніки втручання та психологічні моделі.

У безпосередній роботі з клієнтами, наприклад, застосовують клієнтоцентричний підхід, групова робота базується на аналітичному підході, для роботи із сім’ями використовують системно-комунікативну теоретичну концепцію.

Однак не лише окремі методи та засоби можна розглядати з точки зору соціальних інновацій, функціонування та діяльність соціальних

служб в цілому, а також окремі види послуг, які вони надають, теж носять інноваційний характер.

Аналіз літератури з даної проблематики, надає підстави для такої класифікації нововведень у соціальній роботі:

винахід нових технологій;

адаптація чи зміна наявних технологій;

нові сфери використання існуючих технологій, тобто технологічне перенесення;

використання наявного методу іншою групою користувачів [1; 3].

Інноваційні технології існують у двох формах: у вигляді програм, документів і як соціальні процеси, що реально відбуваються щодо цих програм.

Розробленням інновацій для соціальної та організаційної сфер займаються спеціалісти, які володіють інформацією про даний об'єкт або практичними знаннями про те, що відбувається.

Створення і використання технологій дає визначену гарантію оптимізації, раціоналізації, передбачуваності та змодельованості процесу діяльності, гарантію одержання заданих властивостей та якостей, заради яких сама технологія в цьому випадку і застосовується.

Досить вдалими є визначення авторів Л. Тюпті та І. Іванової про те, що соціальні технології – це специфічний соціальний інститут інновацій і соціальної творчості, організації і самоорганізації різних видів соціальної діяльності та соціальної взаємодії, прогнозування і діагностики параметрів соціальних процесів.

Ними виділено такі ознаки соціальних технологій:

засоби практичного і прагматичного досягнення поставлених цілей, які є системою імперативів, що упорядковують практичну діяльність (вимог, команд, алгоритмів);

характеристика діяльності людей у реалізації поставлених ними цілей, що здійснюються в конкретних соціальних умовах, за посередництвом специфічних соціальних інститутів і соціальних організацій;

характеристика операційного соціального мислення і самопізнання, що відображає соціальну рефлексію, пов'язану з практичним осмисленням технологічних законів[3].

Соціальні технології тісно пов'язані з етикою соціальної роботи, етичними принципами соціального захисту і підтримки.

Нововведення в соціальних службах є предметом наукових досліджень, що здійснюються за різними напрямками:

дослідження програм;

експериментальні соціальні нововведення;

дослідження в галузі створення методик і моделей.

Класифікацію інновацій у соціальній роботі здійснюють за різними ознаками. Зокрема, за класифікацією Б. Усманова їх поділяють так:

за сферами громадського життя (загальний поділ передбачає соціальні, політичні, економічні інновації в культурно-духовній сфері. Соціальні інновації, у свою чергу, класифікують за тим, у якому структурному компоненті соціальної сфери вони відбулися – пенсійному забезпеченні, соціальному обслуговуванні, зайнятості населення, охороні праці, житловій політиці, сімейній політиці, медичному обслуговуванні, сфері освіти та ін.);

предметним змістом (продуктивні, технологічні та інновації сфери послуг);

масштабами використання (одиничні, що виконуються на одному об'єкті соціальної роботи, та дифузні, що розповсюджені по кількох об'єктах);

рівнем змін (індивідуальні, колективні, організаційні) [4].

Слід звернути увагу на те, що не суб'єкт інноваційної діяльності має бути прилаштованим до організаційних форм діяльності, а самі форми необхідно адаптувати під специфіку творчої, інноваційної діяльності, що власне і створює перехід від індивідуальних до організаційно-групових форм нововведень. Однак доволі часто інновації описуються простіше, без класифікацій, але з виділенням нових підходів та позитивних результатів.

Нам імпонує думка І. Пригожина, який пропонує класифікувати їх за кількома ознаками:

за типом інноваційної діяльності;

кількістю учасників;

основною спеціальністю;
предметом інноваційної діяльності.

Дослідженням й розробкою інноваційних методів займається інноватика – галузь, що охоплює питання методології й організації інноваційної діяльності, значне місце серед проблем якої займає відносно самостійна галузь – соціальна інновація. Це нові засоби регулювання та розвитку соціальних процесів, здатних відповідати складності суспільної ситуації, вкладених у задоволення потреб людини й суспільства на умовах високої невизначеності обставин.

У вузькому значенні слова поняття “соціальні технології” має два значення.

По-перше, соціальні технології – це, передусім, процес цілеспрямованого впливу на соціальний об’єкт, обумовлений необхідністю і потребою одержання заданого результату. У цьому плані технологічність впливу наповнена таким поняттям, як етапність.

З такого бачення, соціальні технології можна охарактеризувати як певну прагматику, що пов’язує: 1) мету, 2) засіб, 3) результат.

Координація і субординація мети, засобів, результатів припускають варіативність урахування безлічі чинників, моделювання і проектування, систему критеріїв і оцінок, змістовні версії і сценарії, діагностику і т. д.

По-друге, соціальні технології – це теорія, що досліджує процеси цілеспрямованого впливу на соціальні об’єкти, яка розробляє і обґрунтовує ефективні засоби і прийоми такого впливу. У цьому трактуванні має значення, що розуміється під соціальним об’єктом. Це можуть бути і соціальні відносини, соціальна взаємодія, соціальна група, соціальна інституція, соціальна організація [3].

Характер впливу, його технологічність визначаються тієї системою операцій цілеспрямованого впливу, що ґрунтується на соціальному і соціологічному знанні об’єкта – це перший рівень технологічного впливу.

Другий рівень технологічного впливу визначається тим, що даний соціальний об’єкт перебуває у нерозривному зв’язку з іншими соціальними об’єктами, тим більше – є частиною соціальної системи, органічно інтегрований в соціальне ціле. І будь-яка зміна цього соціального об’єкта неминуче тягне ланцюжок змін інших об’єктів.

У такому соціальному сценарії соціальна технологія повинна враховувати всі можливі зміни.

Висновки. Соціальні технології являють собою окрему сферу наукового знання та уособлюють різні іпостасі соціальної самоорганізації.

Список використаної літератури

1. Технология социальной работы : Учебное пособие / под ред. И. Г. Зайнышева. – М. : Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 2002. – 240 с.
2. Шахрай М. В. Технології соціальної роботи : навчальний посібник / М. В. Шахрай – К. : Центр навчальної літератури, 2006. – 464 с.
3. Тюптя Л. Т. Соціальна робота: Теорія і практика / Л. Т. Тюптя, І. Б. Іванова – К. : ВМУРОЛ “Україна”, 2004. – 408 с.
4. Усманов Б. Ф. Социальная инноватика : учебное пособие. Изд.3-е, перераб. и дополн. / Б. Ф. Усманов – М. : Социум, 2009.

Рецензент – доктор педагогічних наук, професор Романовська Л. І.

Стаття надійшла до редакції 31.05.2016

Овод Ю. Инновационные технологии в социальной работе

В статье раскрыты и проанализированы теоретические и практические достижения социальной работы в области современных технологий. Понятие “социальная инновация” можно определить как сознательно организованное нововведение или новое явление в практике социальной работы, формирующееся на определенном этапе развития общества в соответствии с социальными условиями, которые меняются, и имеющее целью эффективные позитивные преобразования в социальной сфере.

Ключевые слова: *социальная работа, технологии, социальная инновация.*

Ovod Ju. Innovative technologies in social work

The article contains discussion and analysis of theoretical and practical track record of social work in the field of modern technologies. The term “social innovation” can be defined as consciously organized novelty or new phenomenon in social work practice, which is formed at certain stage of

society development according to ever-changing social conditions and is aimed at efficient and positive changes in social sphere.

The author emphasizes that the social technologies and technologies of social work reflect the new approach to organization of social work.

It should also be noted that it is not the subject of innovative activity that should be adapted to organizational forms of activity, but the forms themselves should be aligned with specifics of creative and innovative activity; that is how the transition from individual to organizational and group forms of novelties is triggered.

Innovative social technologies are methods and tools of innovative activity aiming to create and implement novelties within society and bring about the initiatives that trigger qualitative changes in various spheres of social life and lead to efficient use of physical and other resources within society.

The article specifies that social services providers in general and new types of services within the already existing social services providers could be deemed innovative.

The author gives the forthcoming definition of social technologies. It's combination of professional influences on the social object/ It is made with the purpose of its improvement and ensuring the optimization of its function when some influential system takes place.

The social maintenance, social insurance, social guardian ship and caring refer to these methods.

The human society evolution demands the creation of new non-traditional elements in the social sphere. The innovation is the form of the social development. The innovational progress is understood as the idea creation, it's experimental approbation, spreading and using.

The social innovation means the new phenomenon in social working practice. It is formed on the stage of the society development according to changeable social conditions. This phenomenon has the purpose of effective positive transformation in the social sphere.

The social innovations are varied. It's caused by variety of social phenomena.

The changes of the environment, social problems that can't be solved with traditional methods and changes in the society needs are sources of the social innovation.

The non-solution of the social problems gives the impulse for the elaboration of new standarts in the social sphere.

The social technologies are certain social institutes (of the society). They ensure the necessary level of social and economical life.

Keywords: *social work, technologies, social innovation.*